

Специфичности другог рата у Персијском заливу

УДК: 355.483 (267.35) „2003“

Др Слободан Б. Микић, генерал-мајор у пензији

У чланку су анализирани међународни услови у којима је припреман и вођен други рат у Персијском заливу, као и војна и политичка ситуација у Ираку.

Аутор наводи податке о снагама које су учествовале у рату и указује на диспропорцију између снага коалиције и ирачких оружаних снага. На страни коалиције стекли су се сви чиниоци од којих зависи исход рата. Насупрот томе, Ирак није био спреман за интензивније и снажније супротстављање нападачима, будући да је земља већ исцрпљена унутрашњим сукобима, катастрофалним стањем економије и стањем у војсци, као резултатима режима Садама Хусеина, који се силом одржавао на власти.

Кључне речи: Други рат у Персијском заливу, коалиционе снаге, услови рата, основни садржаји рата, карактеристике ратних дејстава.

Други рат у Заливу отпочео је 20. марта 2003. бомбардовањем Ирака од стране америчко-британске коалиције.¹ Главне операције су завршене 15. априла, што је, на неки начин, био и крај рата. После тога било је још борби које су имале тактички значај са остатком ирачких снага у изолованим „цеповима“ и акција мањих група и појединаца. Према званичним америчким и британским ставовима, узрок рата било је то што је Ирак поседовао оружје за масовно уништавање и недемократски режим Садама Хусеина, који није хтео да напусти власт. Стварни узрок рата, међутим, требало би тражити у чињеници да је Ирак веома богат нафтом и да се налази на најпогоднијем, природном, правцу транспорта нафте у том најбогатијем нафтоносном басену.² То је централни регион из којег се могу контролисати остали нафтом богати простори и нафтоводи (већ постојећи и они који ће се градити), па многи аналитичари тај рат и називају први рат за петролеј у 21. веку.

Инспекторска мисија Уједињених нација контролисала је, крајем 2002. и до почетка рата територију и објекте у Ираку и није прона-

¹ Први рат у Заливу трајао је од 17. јануара до 28. фебруара 1991, између коалиције држава, на челу са САД, и Ирака.

² Амерички председник Џорџ Буш 2. маја 2003. званично је објавио да су у Ираку завршене главне ратне операције (45 дана од почетка рата).

шла доказе да поседује оружје за масовно уништавање. Америчко-британска коалиција је отпочела рат без сагласности и одлуке Савета безбедности ОУН, за разлику од првог рата у Заливу, када је ондашња коалиција држава имала сагласност тог органа и дејствовала под заставом Уједињених нација. Наиме, Ирак је 1990. године извео оружану агресију на Кувајт и окупирао ту земљу, што су УН узеле у обзир када су се сагласиле са ангажовањем оружаних снага коалиције ради ослобађања Кувајта и кажњавања Ирака због агресије. Сада то није био случај. Околности су биле другачије, па Савет безбедности није дао сагласност за напад америчких и британских снага на Ирак.³

Услови у којима је вођен рат

Други рат у Заливу вођен је у сложеним међународним условима, посве другачијим од оних у којем је вођен први пут. У међународној заједници, пуној противречности и сукоба (различитих врста и интензитета), у садашње време доминира једина суперсила – Сједињене Америчке Државе. Она поседује највећу економску, политичку и војну моћ, и има пресудну улогу у свету (у свим најзначајнијим међународним организацијама и институцијама). Сједињене Америчке Државе и Велика Британија нападе су Ирак и поред тога што су се томе противиле Француска, Немачка, Русија и Кина. Такође, заобиле су Савет безбедности када су закључиле да неће добити његову сагласност за напад.

Сједињене Америчке Државе имају најразвијенију и најсавременију технологију. Оне поседују наоружање и другу ратну опрему најновијих технолошких генерација. Осим тога, имају и веома развијене, организоване и ефикасне обавештајне службе, које покривају читав свет, а имају примат и у домену информација и пропагандне делатности. Уз то, САД стабилна су и демократска држава.

На другој страни, Ирак је пред рат био у веома неповољној ситуацији – економски је био потпуно исцрпљен и уназађен. Била је то последица агресије коју је Ирак извео на Кувајт 1990. године, а потом и првог рата у Заливу 1991. године. На то су се надовезале санкције, пре свега економске па је привреда Ирака потпуно паралисана. Било му је забрањено да извози и нафту, свој главни извозни производ, осим у ограниченим количинама у оквиру програма „Нафта за храну“, по посебном одобрењу Савета безбедности Уједињених нација. У последњим годинама највећи број Ирачана је драстично осиромашео. Није било довољно хране и лекова, па су људи умирали од глади и болести, поготову деца.

Ирак су раздирали и унутрашњи сукоби. Наиме, веома су изражене сепаратистичке тенденције и активности. На северу и северои-

³ Ирак поседује 112,5 милијарди барела нафте доказаних резерви, тако да је на другом месту у свету, одмах иза Саудијске Арабије („Политика“, 4. октобар 2002. и 8. јануар 2003).

стоку Ирака живе Курди, који се већ деценијама боре за стварање своје државе. Од првог рата у Заливу ирачка влада, у ствари, и није контролисала Курдистан. У њему су на власти две курдске партије, које имају и своје паравојне јединице.⁴ На том простору су дуже време деловали амерички обавештајци и специјалне снаге, који су наоружавали Курде и припремали их за ангажовање у другом рату.

Јужни део Ирака насељавају шиити, који чине око 60 одсто становништва земље. Они нису подржавали Садамову власт – увек су били опозиција режиму и у првом рату у Заливу подржавали су тадашњу коалицију држава. Режим Садама Хусеина, донекле су подржавали његови сународници – сунити, који претежно живе у Багдаду, Тикриту и околини. Но, будући да су у мањини, то је било недовољно за успешну одбрану Ирака. Главни ослонац режиму били су активисти владајуће Баас партије, полиција и Специјална републиканска гарда.

По завршетку првог рата у Заливу, на основу резолуције Савета безбедности, уведене су зоне забрањеног лета на северу и југу Ирака у којима су слободно летели и дејствовали авиони оружаних снага САД и Велике Британије. Они су непрекидно извиђали и по нахођењу дејствовали по елементима система ПВО Ирака, који су у великој мери уништили и неутралисали. Ираку је била забрањена набавка оружја и ратне опреме, као и производња оружја с дометом већим од 150 километара. Због санкција и катастрофално лоше економске ситуације Ирак није био у стању да опреми своје оружане снаге потребним наоружањем и ратном опремом, поготову средствима за ПВО, а није поседовао довољне ратне материјалне резерве.

На основу резолуција Савета безбедности УН, Ирак је био подвргнут контроли коју су обављали инспектори за наоружање. Те екипе су претражиле целу територију Ирака, чак и председничке палате, не би ли пронашле доказе да Ирак поседује оружје за масовно уништавање и оружја са дометом већим од 150 километара. Упоредо с тим, обавештајно су обрадили целокупни ирачки простор. Те податке су добиле коалиционе снаге пре почетка рата, што им је олакшало посао у планирању и извођењу ратних дејстава – победник у другом рату у Заливу могао се знати и пре него што је тај рат започео.

Ангажоване снаге

Коалицију која је напала Ирак сачињавале су америчке (у највећој мери) и британске снаге, уз симболично учешће неких других држава.⁵ Те снаге су биле под америчком централном командом. Анга-

⁴ Демократска партија Курдистана и Патриотска унија Курдистана (*Војна енциклопедија*, књ. 3, стр. 767; „Политика“, 20. јануар и 29. март. 2003).

⁵ Коалиционе снаге биле су јачине око 300.000 људи. Од тог броја, око 250.000 били су припадници америчких и око 45.000 британских оружаних снага. Кувајт је садејствовао својим снагама на обезбеђењу границе према Ираку. Аустралија је дала око 2.000, Пољска 200, Румунија 278, Чешка 200, Словачка 200 и Албанија 70 војника. Команда и штаб коалиционих снага налазили су се у Катару. Командант снага био је амерички генерал Томи Френкс („Политика“ од 6. октобра, 8.

живане су јединице које припадају свим видовима оружаних снага – РВ, КоВ-у и ратној морнарици.

Ратно ваздухопловство коалиције користило је базе на копну у Кувајту, Саудијској Арабији, Турској, Оману, Уједињеним Арапским Емиратима и на острву Дијео Гарсија, затим базе држава чланица НАТО-а, као и базе на Кипру и у Румунији и Бугарској. Знатан део авијације био је стационаран на носачима авиона у Персијском заливу, Црвеном и Средоземном мору. Основну снагу чинило је ратно ваздухопловство САД (више од 90 одсто свих авиона), а остатак авијације Велике Британије. Било је ангажовано око 1.000 авиона различите намене, претежно бомбардера. Највеће напрезање имали су авиони са носача авиона. Тешки бомбардери (*B-1*, *B-2* и *B-52*) најчешће су користили базу на острву Дијео Гарсија у Индијском океану.

Копнене снаге коалиције, као ослонац и концентрацијске просторије, користиле су територију Кувајта и Катара, у другој фази рата и Саудијске Арабије, као и простор Ирака, на северу, где живе Курди. Турска није дозволила да се користи њена територија за довођење америчких копнених снага, како је првобитним ратним планом било предвиђено (за довођење 4. америчке пешадијске дивизије).

Носиоци дејстава на копну биле су америчке 3. пешадијска (у етвари, механизована) дивизија, 101. ваздушнојуришна (десантна), 1. поморскодесантна (маринци) и 82. ваздушнодесантна дивизија, а у другој етапи и 4. пешадијска дивизија, а од британских снага – 1. оклопна дивизија, 16. ваздушнодесантна бригада и бригада маринаца. Ангажоване су и одговарајуће специјалне америчке, британске и аустралијске снаге.

Коалиција је ангажовала веома респективне поморске снаге.⁶ Оне су биле ослонци за дејство авијације (носачи авиона), платформе за дејство крстарећих ракета (крстарице, разарачи и подморнице) и транспортна средства за превоз јединица и материјала. Биле су и базе и средства за подршку маринаца.

Велики значај имали су сателити (коришћено је од десет до двадесет сателита, а пре почетка рата шест). Такође, кориштени су специјални авиони, платформе и командна места у ваздушном простору за обавештајне задатке, одржавање везе, навођење ракета и авијације на објекте дејства и за електронска дејства и командовање.

Ирачке оружане снаге имале су три вида – копнену војску (као најбројнији и основни вид), ратно ваздухопловство и противваздушну

новембра, 16. новембра, 23. децембра, 29. децембра 2002; 5, 8, 15. и 17. јануара, 2. и 16. фебруара, 7. и 20. марта 2003).

⁶ Основни састав америчких и британских поморских снага чинили су: шест носача авиона; 35 крстарица, разарача и фрегата; 10 десантних подморница; 22 десантна брода и неколико подморница на нуклеарни погон (на њима је било око 30.000 маринаца).

одбрану и ратну морнарицу (најмањи вид).⁷ Тежиште одбране ирачких оружаних снага заснивало се на ангажовању копнених снага. Она је била организована у корпусе и јединице Републиканске гарде и Специјалне републиканске гарде. Републиканска гарда (јачине шест дивизија), бранила је Багдад, Специјална републиканска гарда штитила је непосредно Садама Хусеина, а корпуси су бранили остали део територије Ирака. Поред њих, било је и посебних јединица, као што су федајини (свети ратници), јединице Баас партије и добровољци из неких арапских држава.

Ратно ваздухопловство је било малобројно, опремљено релативно застарелим типовима авиона, већином неисправних – сматра се да је за дејство било оперативно способно око 90 авиона. Противваздушна одбрана је била великим делом онеспособљена и неутралисана вишегодишњим дејствима америчке и британске авијације у зонама забрањених летова (које су обухватиле две трећине земље). Није имала ракетне системе за дејство на средњим и великим висинама, што је америчкој и британској авијацији омогућавало да несметано дејствује у рату. Ратна морнарица, веома скромних могућности, ограничила се на одбрану прилаза полуострву Фао и главне поморске базе Ум Каср.

Ирачке оружане снаге су у свему биле инфериорне у односу на коалицију. Према америчким проценама, ирачка војска је располагала резервама муниције за највише 60 дана рата. Због санкција, Ираку је било онемогућено да набавља наоружање и другу ратну опрему, а због лоших материјалних могућности није сам производио нека савременија оружја. Морал оружаних снага, такође, био је низак, мада се то крило или актуелни режим није имао реалну процену.

Основни садржаји рата

Други рат у Заливу разликује се од првог заливског рата и других ратова који су вођени после њега. Разлике су постојале у условима (међународни и унутар земаља учесница), садржајима рата и начинима извођења ратних дејстава зараћених страна.

Пропагандни садржај рата био је нарочито изражен, поготову код америчко-британске коалиције. Пропаганда је била срачуната на то да се властито и светско јавно мњење убеди у оправданост отпочи-

⁷ У ирачким оружаним снагама било је око 430.000 припадника, а у резерви још око 650.000 људи. Према неким проценама, те снаге су на почетку рата располагале са: око 2.600 тенкова; 3.400 оклопних возила; 2.100 артиљеријских оруђа; 200 вишецевних бацача ракета; 56 ракетних лансера земља–земља; 6.000 противавионских топова; 570 лаких ракетних лансера ПВО; 300 авиона (око 160 оперативно способних), 275 транспортних и 120 борбених хеликоптера и 13 лаких ратних бродова. Знатан број оруђа и возила, као и авиона, био је неисправан и са малим резервама муниције и резервних делова („Политика“, 5. септембар и 12. новембар 2002).

њања рата против Ирака. При томе је инсистирано само да режим Садама Хусеина представља опасност по безбедност САД и света у целини, јер поседује оружје за масовно уништавање, подржава тероризам и угњетава сопствени народ. Стога је америчка администрација одлучила да „Ирак треба разоружати, Садама Хусеина свргнути са власти и успоставити демократски режим“. Пропаганда вођена у вези с тим била је дуготрајна и интензивна, уз коришћење свих расположивних средстава, метода и поступака у домену информисања и мас-медија, поготову електронских. Очито, у тој области Ирак није могао озбиљније да се супротстави противнику, поготову због чињенице да је режим у Ираку био недемократски и омражен. Позивање ирачких званичника на право Ирачана да сами одлучују о својој судбини, на суверенитет, независност, територијални интегритет и норме међународног права није било ни од какве помоћи.

Економски аспект рата такође је дошао до потпуног изражаја. Ригорозне санкције, уведене Ираку 1991. године, довеле су, поред других унутрашњих проблема, до енормног осиромашења становништва и колапса привреде. Неповољна економска и финансијска ситуација утицала је и на опште слабљење одбрамбене моћи Ирака – опремање, оспособљавање и стање у оружаним снагама и држави у целини, па се о стварању неких значајнијих материјалних резерви није могло ни размишљати.

На другој страни САД, као најмоћнија економска сила света, и Велика Британија, као једна од седам најбогатијих држава, имале су могућности да обезбеде све нужне економске претпоставке за успех у рату. Њихове економије су то могле да поднесу без већих поремећаја.⁸

Политичка моћ САД била је евидентна. Као једина суперсила, користиле су ту моћ у свим међународним организацијама и институцијама за наметање својих погледа и остварење својих интереса. Уколико њихови ставови и интереси нису уважавани и прихватани, деловале су унилатерално или уз подршку држава које се са њима слажу. Тако је било и у случају овог последњег рата у Заливу. Пошто нису добиле подршку у Савету безбедности, САД и Велика Британија кренуле су у рат против Ирака. Нису се обазирале ни на чињеницу да су против напада на Ирак биле сталне чланице Савета безбедности (Француска, Русија и Кина), потом Немачка и већина држава чланица Уједињених нација.

Ирак, на другој страни, није имао политичку моћ која би му обезбедила респект и поштовање међународне заједнице. На то су утицали многи чиниоци. Пре свега, недостатак демократије и апсолутистички и непопуларни режим, а потом изражена национална (са Курдима) и верска нетрпељивост (између шиита и сунита), што је довело

⁸ Према америчким званичним проценама, први месец рата у Ираку коштао је коалицију око 20 милијарди долара („Политика“, 21. фебруар 2003).

до унутрашњих сукоба и сепаратистичких активности. Ирак је имао и веома лоше односе са многим суседима. Са Ираном и Кувајтом је ратовао, и то као агресор, а са Турском је имао више граничних проблема и несугласица. У таквој ситуацији једино је могао да се позива на норме међународног права, али оне се у садашње време мало уважавају – поготову их не поштују они који доминирају у међународним односима.

Специјална дејства (обавештајна, придобијање сарадника, организовање опозиције, опремање, наоружавање и обука противника режима, атентати на истакнуте личности, пропагандно и психолошко деловање, диверзије) на територији Ирака трајала су неколико година. Коалиција их је интензивирала током 2002. и почетком 2003. године. Најинтензивнија су била на територији коју контролишу Курди и на простору на којем већину чине шиити, али их је било и у Багдаду. На тај начин коалиционим снагама су обезбеђени услови за много успешнија борбена дејства у току рата. Створени су ослонци за прихват падобранских и хеликоптерских десаната и специјалних снага коалиције, које су у највећој мери допринеле да Курди буду носиоци борбених дејстава према Киркуку и Мосулу.

Одлуку за напад на Ирак америчка администрација је донела много пре одређивања датума почетка ратних операција. То је била идеја америчког председника Џорџа Буша (млађег) од тренутка када је ступио на ту функцију. О томе сведоче и свеобухватне припреме коалиционих снага током 2002. године. У првој половини те године одређене су снаге које треба да учествују у рату, направљен је ратни план и извођена је интензивна обука команди, штабова и јединица за предстојећа ратна дејства.⁹

Особености ратних дејстава

Првобитним планом коалиционих снага било је предвиђено довођење копнених снага и њихово ангажовање с полукружне основе – из Кувајта, Саудијске Арабије и Турске. Међутим, Турска није дозволила да се преко њене територије доводе америчке копнене снаге, па је план измењен и снаге су довођене само преко Кувајта, и касније, преко Саудијске Арабије. Ратно ваздухопловство није имало тај проблем, јер је могло да користи аеродроме и базе и у Турској.

Према замисли дејства коалиционих снага, требало је да се изузетно снажним и интензивним ватреним ударима ракетама и авијаци-

⁹ У августу 2002. изведена је командно-штабна ратна вежба Централне команде у САД, према замисли за предстојећи рат у Ираку. У септембру те године изведен је маневар копнених снага у пустињском делу Кувајта, а средином децембра изведена је вежба Централне команде у Катару („Политика“, 12. новембар, 3. и 9. децембар 2002).

јом нанесу што већи губици ирачким снагама, уништи или неутралише систем ПВО и командовање и створе услови за ангажовање и брзе продоре копнених снага у дубину ирачке територије. Наиме, требало је да се што пре порази противник. Копнене снаге и поморска пешадија (маринци) ангажовани су од почетка рата.

Ратна дејства коалиције отпочела су масовним ватреним ударима, у којима су преовладавала дејства крстарећим ракетама са бродова и авијације, која је изводила бомбардовање и ракетирање објеката са стратегијским и оперативним нивоом командовања, инфраструктуре ирачког ратног ваздухопловства и противваздушне одбране, и база и групација копнених снага на основним правцима планираног наступања коалиционих снага. Такође, неутралисане су ирачке јединице које су браниле гранични појас, полуоток Фао и луку Ум Каср. У првом таласу ракетирани су и бомбардовани објекти у којима се, према претпоставкама, налазило ирачко државно руководство и зграде Владе у Багдаду. У прва два-три дана коалиционе снаге су успеле да паралину ирачки систем стратегијског и оперативног командовања, РВ и ПВО, што је пресудно утицало на трајање рата. Масовним ватреним ударима ракета и авијације створени су повољни услови да коалиционе копнене снаге, без већег отпора ирачких снага и сопствених губитака, брзо продру у дубину ирачке територије и овладају свим најзначајнијим објектима и рејонима за најкраће могуће време. Копнене снаге су експлоатисале учинке који су остваривани авијацијом и ракетама. Већег отпора ирачких снага, у ствари, није ни било – брзо су се повлачиле или предавале.

Дејства америчко-британских снага извођена су према планираним задацима, зонама и правцима ангажовања групација копнених снага. Америчке снаге су ангажоване на основном стратегијском правцу: Сафван – Насирија – Наџаф – Багдад – Тикрит – Мосул. На југу Ирака, у ширем рејону Басре (полуострво Фао, лука Ум Каср и Басра), дејствовале су британске снаге. На северу Ирака, према Киркуку и Мосулу, основни носиоци борбених дејстава били су оружани састави Курда, у којима су руковођење и подршку обезбеђивале америчке специјалне, ваздушнодесантне и авијацијске снаге.

Најжешће су гађани крстарећим и другим ракетама и бомбардовани сви већи ирачки градови, поготову Багдад и Басра, затим Ум Каср, Насирија, Наџаф, Карбала, Ал Кут, Тикрит, Киркук и Мосул. Крстареће ракете су лансиране са крстарица, разарача и нуклеарних подморница. Просечно, дневно је лансирано 40–50 ракета (у првих петнаест дана рата). Бомбардовано је авиобомбама, најчешће тежине 910 килограма (по 18 комада одједном), и свежењевима бомби од 114 килограма (по 45 комада). Коришћени су тешки бомбардери *B-1B*, *B-2*, и *B-52*, затим „невидљиви“ ловци – бомбардери *F-117A* и други авиони који су базирани на носачима авиона. Дневно напрезање ави-

јације било је око 1.500 авио-полетања. Првих дана авијација је дејствовала са великих висина, а потом са средњих и малих, када ирачко ваздухопловство и ПВО нису могли да испоље никаква противдејства јер су били уништени или трајно неутралисани.

Америчке копнене снаге (оклопне и механизоване) изводиле су брзе продоре на основном правцу ка Багдаду, а британске ка Басри. При савладавању водених и других препрека користиле су хеликоптерске десанте тактичког значаја. Већи градови су окруживани и снаге су настављале дејства ка Багдаду. У градове су улазиле тек пошто би неутралисале ирачке јединице у њима и када су у њих могле ући без властитих губитака, а то је било релативно лако јер су се ирачке јединице повлачиле или престајале са отпором после мањих борби.¹⁰ Већ после четири дана рата америчке снаге су избиле на 160 километара јужно од Багдада, а после 16 дана заузеле су међународни аеродром („Садам Хусеин“) у Багдаду, који је удаљен 20 километара од центра Багдада. Борбе на северу Ирака почеле су осмог дана од почетка рата (27. марта), када је на територију коју држе Курди (аеродром Харир) десантирана 173. падобранска бригада из 82. ваздушно-десантне дивизије Сједињених Држава. Скоро сав посао на северу Ирака завршили су Курди, који су веома брзо заузели Киркук и Мосул.

Поморске снаге коалиције биле су ангажоване за транспорт трупа и резерви, блокаду поморских комуникација и тежишно, за дејство авијацијом (са носача авиона) и крстарећим ракетама. Део поморских снага непосредно је подржавао маринце у борби за полуострво Фао и за главну ирачку поморску базу Ум Каср. Са бродова су извођена и интензивна електронска дејства.

Коалиционе снаге су користиле сва најсавременија оружја, која су кориштена и током агресије НАТО-а на Југославију 1999. године. Нека од њих су усавршена – прецизнија су и поузданија је начин вођења. Запажено је и коришћење сателитски вођених авио-бомби. Американци су развили нову класичну авио-бомбу масе 9,5 тона. Наменена је за рушење подземних и јако утврђених објеката, као што су склоништа и командна места стратегијских и оперативних команди. Нема података да је таква бомба употребљена у том рату. Могуће је да је њом гађана локација на којој је, према претпоставкама, боравио Садам Хусеин и његов најужи круг сарадника у Багдаду. Целокупан састав коалиционих снага био је опремљен средствима за идентификацију, заштиту и деконтаминацију у случају да ирачке снаге употребе неко од оружја масовног уништавања. Међутим, није дошло до употребе тих средстава.

¹⁰ Полуострво Фао је заузето после два дана борби. Градови су заузимањем после опсаде и борби следећом динамиком: Ум Каср 8, Басра 20, Багдад 22, Киркук 22, Мосул 23. и Тикрит 26. дан рата. Окружење и борбе за Багдад трајали су седам дана, а за Басру 16 дана (најдуже). („Политика“, 21. марта до 10. маја 2003).

Ирачке оружане снаге су организовале одбрану с тежиштем на правцу: Ум Каср – Басра – Насирија – Багдад – Тикрит – Мосул. По-моћним снагама брањени су правци који из Саудијске Арабије и Турске воде ка Багдаду. Замисао је била да се упорно бране насељена места, поготову већи градови, а нарочито Багдад, Басра, Тикрит, Киркук и Мосул. Планирано је да градове масовно бране, осим ангажованих оружаних снага, становништво, припадници Баас партије и добровољци. На тај начин су желели да коалиционим снагама нанесу што веће губитке у људству и створе време за ангажовање међународне заједнице на заустављању рата и решавање проблема дипломатским путем. Међутим, то се није остварило. Значајнијег отпора ирачких снага није ни било. Коалиционе снаге су без већих напора продрле у дубину ирачке територије, разбиле ирачке снаге и приморале их на предају и обустављање отпора. Становништво се није значајније ангажовало у борби – склањало се од опасности и бринуло како да преживи бомбардовање и распад режима, и како да се прилагоди новим условима по доласку снага америчко-британске коалиције.

Бројно велике ирачке копнене снаге веома брзо су губиле бојеве и битке. Морал те војске био је низак, и није ни била спремна да се бори. Због друштвених услова у Ираку од те војске се није ни могло ништа очекивати – она је била само веран одраз неповољног стања у земљи. Већина становништва није подржавала режим Садама Хусеина, и није била расположена да се бори за његово даље одржање на власти, а неки боље упућени инострани посматрачи и аналитичари сматрају да су многи команданти ирачких снага имали договор с командантима америчких и британских снага да не пружају већи отпор. Наиме, требало је да се предају и тако заштите своје животе и животе војника. Предаја целокупних јединица, па чак и корпуса (5. ирачки корпус код Мосула), потврђује такве закључке.

Ирачко ратно ваздухопловство уопште није дошло до изражаја током тог рата. Није извело ниједну значајнију борбену акцију. За то су постојали бројни разлози: а) било је малобројно; б) поседовало је пренавиђене авионе у односу на коалиционе; в) знатан број авиона био је оперативно неупотребљив (неисправан); г) процена команданта да се ти авиони не могу ефикасно употребити у борби, и д) велики део авијације био је уништен одмах на почетку рата, као и радарски систем. Слична је била ситуација и са системом противваздушне одбране. Ирачани нису поседовали средства ПВО новијих генерација, поготову за дејство против авиона који лете на средњим и великим висинама. Осим тога, ирачку ПВО углавном је уништила пре рата америчка и британска авијација у зонама забрањених летова, над већим делом ваздушног простора Ирака, уведеним још 1991. године.

Ратна морнарица Ирака била је малобројна и наоружана лаким и застарелим бродовима. Већ првог дана рата била је уништена и неу-

тралисана. Једино се нешто упорније бранила ирачка главна поморска база Ум Каср, која је заузета осмог дана од почетка рата.¹¹

Закључак

Други рат у Персијском заливу је типичан пример асиметричног рата, у којем се победник могао предвидети пре његовог почетка.¹² Био је то рат између једине светске суперсиле – САД (уз учешће њене највеће савезнице Велике Британије) и Ирака, државе средње величине, али слабе, осиромашене санкцијама, раздиране унутрашњим сукобима, с недемократским режимом који се на власти одржавао силом – без подршке народа. Рат је трајао веома кратко (28 дана). У њему је кориштено најновије наоружање и друга ратна техника коалиционих снага. Ирак није имао одговарајућу ратну технику и потребне резерве, а и није био спреман да се бори у таквом рату.

Показало се, по ко зна који пут, да се политички нестабилна држава, с недемократским режимом на власти, у случају већих искушења, као што је рат, не може одупрети било ком озбиљнијем противнику, поготову светској суперсили. Такође, потврдило се да друге велике силе и државе не желе да улазе у сукоб са суперсилом чак и када крши норме међународног права и Повељу Уједињених нација.

Из тог рата, као и других савремених ратова, средње и мале земље треба да изведу значајне поуке за себе и своју безбедност. Основна поука је да своју безбедност и слободу треба да заснивају на стабилним унутрашњим односима, свеколиком напретку и развоју државе, високом животном стандарду становника и истински демократском систему, без икакве дискриминације (политичке, националне, верске, економске). У међународним односима треба да воде мирољубиву политику и стварају пријатеље широм света. Морају се укључивати у регионалне и шире интеграције свих врста, укључујући и безбедносне интеграције. Изаолована и недемократска држава нема никакву перспективу и не може се успешно одбранили у било којем рату. У ствари, мале државе не треба ни да размишљају о рату, већ само о томе како да сачувају мир и да грађанима обезбеде што бољи живот и безбедност.

Огромна надмоћ коалиционих снага огледала се не само у оружаног борби већ и у осталим садржајима рата – пропагандном, политичком, економском и психолошком. Нарочито се уочавала у домену пропагандних дејстава и економској подршци ратних дејстава америчких и британских снага. Режим Садама Хусеина, без подршке на-

¹¹ „Политика“, 20. март до 10. маја 2003.

¹² Под асиметричним ратом, у овом случају подразумева се сукоб противника неједнаких војних моћи (Barthelemy Courmont, Darko D. Ribnikar, *Les Guerres Asymétriques*, Paris, 2002).

рода, ослањао се само на узак круг државних функционера, рођака и пријатеља, државну безбедност и руководеће структуре владајуће Баасе партије. Очито је било да тај режим и нема праву представу о стању у земљи.

Ирачке оружане снаге су показале слабу борбеност и морал. Многи положаји и рејони су напуштани без већег отпора, чак и без борбе. Ирачко руководство је, на пример, претило да ће Багдад бити за Американце други Стаљинград, да ће ту претрпети тешке губитке итд. Међутим, Багдад је пао скоро без икаквог отпора (било је само мањих спорадичних борби). Да нису превише опрезно наступали, Американци су могли много брже да овладају Багдадом и целим Ираком. Али, и сами су били изненађени slabим отпором Ирачана, те ту прилику нису на одговарајући начин искористили.

У борбеним дејствима коалиционих снага, и поред успешног завршетка, било је и много недостатака, нарочито у домену руковођења и командовања. У неколико случајева, због неусаглашеног садејства, дошло је до обарања сопствених авиона и дејстава авијације или артиљерије по властитим јединицама, што је проузроковало непотребне жртве. Било је и застоја у снабдевању снага. Пред Багдадом се чекало неколико дана да се попуне утрошене резерве, чак и хране и воде. Највише недостатака било је у успостављању реда и безбедности у заузетим градовима, па је било масовних пљачки.

Са гледишта војне науке, у другом рату у Заливу није се дошло до значајнијих сазнања. То није био рат у којем су се могле испољити праве вредности противника у оштрој борби и није било правих искушења. Коалиционе снаге нису, чак, ни имале потребу да употребе сва расположива оружја и друга ратна средства.

Основна карактеристика ратних дејстава коалиционих снага било је наношење масовних ватрених удара ракетама и авијацијом ради неутралисања система ирачке одбране и уништења најважнијих објеката размештаја ирачког руководства („обезглављујући удари“), уз истовремено ангажовање механизованих и оклопних копнених снага за брзо продирање у дубину ирачког простора и сламање отпора. За разлику од првог рата у Заливу, када су коалиционе копнене снаге биле ангажоване само четири дана, у другом рату су коришћене од почетка до краја рата. Разлог је била чињеница да је први рат у Заливу имао ограничени циљ – истеривање ирачких снага са окупиране територије Кувајта. У последњем рату циљ је било освајање Ирака и промена режима, што се не би могло остварити без непрекидног ангажовања копнених снага коалиције, и то све док се не успостави нов режим и нова власт. Дакле, потврдила се велика истина у стратегији да се неки простор може сматрати заузетим тек када су на њему присутне копнене снаге.

Други рат је карактеристичан и по ангажовању опозиционих и сепаратистичких снага у Ираку за потребе коалиционих снага. Американци су, као значајне оружане јединице на северу Ирака користили снаге Курда. Оне су и биле носиоци дејстава у рејонима Киркука и Мосула. Опозиција ирачком режиму, која је била веома бројна, не само међу шиитима и Курдима, такође је значајно подржала коалиционе снаге, поготову у обавештајној, политичкој и психолошкој сфери рата. Она је била и основни ослонац америчким и британским специјалним снагама, које су имале изузетну улогу. Те снаге су у Ираку ангажоване много пре почетка рата и припремале су повољне услове за дејство коалиционих снага из ваздушног простора и на копну.

Недавни рат у Заливу био је прва практична провера америчке стратегије националне безбедности актуелног председника Џорџа Буша (млађег), која је усвојена 17. септембра 2002. године. Према Бушовој доктрини, САД дале су себи право за изводе превентивни напад на неку државу када оцене да је то за њих целисходно и у интересу њихове безбедности, не обазирјући се на ставове других држава и међународних организација и институција. Америчка администрација је већ раније одредила Ирак као мету и определила се за рат, који је и реализовала: није је могло одвратити то што је огромна већина човечанства била против тог рата.

Литература:

1. Б. Антић, *Стратегија заснована на технологији*, „Војно дело“, бр. 2/1999.
2. Р. Арон, *Мир и рат, међу нацијама*, Књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад, 2001.
3. *Војна енциклопедија*, ВИЗ, Београд, 1960, књ. 3.
4. Џ. Даниген, *Како водити рат*, ВИНЦ, Београд, 1993.
5. Д. Драшковић, *Савремени ратови*, „Веларта“, Београд, 1997.
6. М. Лазовић, М. Стишовић, *Теорија ратне вештине*, Полицијска академија, Београд, 1998.
7. С. Микић, *Масовни ватрени удари као начин стратегијских дејстава*, „Војно дело“, 2–3/2002, Београд.
8. С. Микић, *Карактеристике савремених ратова*, „Војно дело“, бр. 4–5/2002, Београд.
9. Т. Мирковић, *Ратови у 21. веку*, „Војно дело“, бр. 6/98, Београд.
10. Т. Мирковић, *Операције „Пустинска олуја“ и агресија Северноатлантског пакта на СРЈ – сличности и разлике*, „Војно дело“, 4–5/2000, Београд.
11. И. Никезић, *Војностратејски аспект рата у Заливу*, „Војно дело“, бр. 4–5/1991, Београд.
12. А. Ончевски, *Ваздухопловна компонента рата у Заливу*, „Војно дело“, бр. 4–5/1991, Београд.
13. *Стратегија оружане борбе*, ЦВВШ ВЈ, 1998, Београд.